

Ελευθ. Αλεξάκης, Μαρία Βραχιονίδου, Έλενα Μπότση (επιμ.), ΓΛΩΣΣΑ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ. Η ΑΝΘΡΩΠΟΓΛΩΣΣΙΚΗ ΔΙΑΣΤΑΣΗ (Αφιέρωμα στη μνήμη του Καθηγητή της Ανθρωπογλωσσολογίας, Λουκά Τσιτσιπή) Ελληνική Εταιρεία Εθνολογίας, Αθήνα 2025, 560 σελ. (Εισαγωγή Μαρία Βραχιονίδου), ISBN: 978-960-87468-4-8

Μαρία Κουμαριανού

Το συλλογικό έργο «Γλώσσα και Πολιτισμός στην Ελλάδα. Η Ανθρωπολογική Διάσταση» της Ελληνικής Εταιρείας Εθνολογίας συνιστά μια εκτενή και πολυφωνική συμβολή στη μελέτη της γλώσσας ως κοινωνικού και πολιτισμικού φαινομένου στον ελληνικό χώρο. Αφιερωμένο στη μνήμη του καθηγητή ανθρωπογλωσσολογίας Λουκά Τσιτσιπή, ο τόμος υπερβαίνει τον χαρακτήρα ενός τυπικού τιμητικού εγχειρήματος, λειτουργώντας ως δυναμικό επιστημονικό πεδίο διαλόγου που όχι μόνο συνεχίζει αλλά και ανανεώνει δημιουργικά τους κεντρικούς θεωρητικούς άξονες του έργου του, ιδίως τη σχέση γλώσσας, ιδεολογίας και κοινωνικής πράξης.

Η δεύτερη κριτική προσέγγιση αναδεικνύει ακόμη πιο καθαρά τον διττό στόχο της έκδοσης: αφενός την επιστημονική και συμβολική τιμή προς τον Λουκά Τσιτσιπή, και αφετέρου τη συστηματική χαρτογράφηση της σύγχρονης ερευνητικής παραγωγής στα πεδία της ανθρωπογλωσσολογίας, της εθνογλωσσολογίας και της κοινωνιογλωσσολογίας. Η συμβολή του Τσιτσιπή παρουσιάζεται ως καθοριστική για την εισαγωγή στην ελληνική επιστημονική κοινότητα εννοιών όπως η γλωσσική ιδεολογία, η γλωσσική θνησιμότητα και η «γλωσσολογία της πράξης», με το έργο του για τα αρβανίτικα να αναγνωρίζεται ως υποδειγματικό για τη διεθνή βιβλιογραφία.

Σε αυτό το θεωρητικό υπόβαθρο, ο τόμος συγκεντρώνει 16 πρωτότυπες μελέτες που αποτυπώνουν το εύρος και τη δυναμική των σύγχρονων προσεγγίσεων. Η θεματική οργάνωση σε εθνογλωσσολογία, ανθρωπογλωσσολογία και κοινωνιογλωσσολογία δεν λειτουργεί απλώς ως ταξινομικό σχήμα, αλλά ως επιστημολογική πρόταση που αναδεικνύει τη διαπλοκή των επιπέδων ανάλυσης. Η εθνογλωσσολογική ενότητα φωτίζει ζητήματα γλωσσικής επαφής, διαλεκτικής ποικιλότητας και γλωσσικής απειλής, με έμφαση σε μειονοτικές γλώσσες όπως τα αρβανίτικα και η κουτσοβλαχική, ενώ παράλληλα εισάγει τη διάσταση των ψηφιακών μέσων και της αναζωογόνησης γλωσσικών ποικιλιών.

Ιδιαίτερη πρωτοτυπία παρουσιάζει η μελέτη του Ελευθέριου Π. Αλεξάκη, η οποία επιχειρεί μια ιστορικοσυγκριτική ανάλυση επιθημάτων με πιθανές ινδοϊρανικές καταβολές. Παρότι οι υποθέσεις του εγείρουν ερμηνευτικές ενστάσεις ως προς την τεκμηρίωση, συμβάλλουν ουσιαστικά στην ανάδειξη της διαχρονικής πολυπλοκότητας της γλωσσικής επαφής και στη σύνδεση γλωσσικών και

εθνοπολιτισμικών φαινομένων. Αντίστοιχα, οι εργασίες της Μαρίας Βραχιονίδου και του Ευάγγελου Κουρδή προσφέρουν σύγχρονες, εμπειρικά τεκμηριωμένες προσεγγίσεις για τη γλωσσική αναβίωση στον ψηφιακό χώρο και για τη μετατόπιση των στάσεων απέναντι στα ιδιώματα, εμπλουτίζοντας τον θεωρητικό διάλογο με δεδομένα από τη δημόσια σφαίρα, τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης και την πολυτροπική επικοινωνία.

Η ανθρωπογλωσσολογική ενότητα διακρίνεται για τη θεωρητική της εμβάθυνση, καθώς επαναδιαπραγματεύεται κλασικά ζητήματα υπό το πρίσμα σύγχρονων προσεγγίσεων. Η επιστροφή στον Βολόσινοφ, μέσω της μελέτης του Διονύση Γούτσου, συνδέεται γόνιμα με τη γλωσσολογία σωμάτων κειμένων, ενώ οι αναλύσεις της Μαρίας Σηφιανού για την ευγένεια και της Σταυρούλας Τσιπλάκου για την εκπαιδευτική πολιτική αναδεικνύουν τη γλώσσα ως πεδίο ιδεολογικών συγκρούσεων και κοινωνικών διαπραγματεύσεων. Παράλληλα, η εργασία της Ιφιγένειας Μουλίνου, που συνομιλεί άμεσα με την ανολοκλήρωτη ερευνητική κατεύθυνση του Τσιτσιπή για τα «λαϊκά συνέδρια», αποτελεί ιδιαίτερα πρωτότυπη συμβολή, καθώς αναστοχάζεται τη σχέση ερευνητή και ερευνώμενου και προτείνει ένα μοντέλο αφηγεμονοποίησης της επιστημονικής παραγωγής.

Η κοινωνιογλωσσολογική ενότητα, τέλος, συγκροτεί ένα από τα πιο ισχυρά σημεία του τόμου, καθώς εστιάζει σε ζητήματα εξουσίας, φύλου, ρατσισμού και κοινωνικών ανισοτήτων. Οι μελέτες των Αρχάκη, Τζωρτζάτου, Καραχάλιου και Τσάμη για τον ρευστό ρατσισμό, καθώς και των Γεωργαλίδου, Στάμου, Αλβανούδη και Σαρρή-Χασάν για τον γλωσσικό σεξισμό, αξιοποιούν σύγχρονα μεθοδολογικά εργαλεία αναστοχαστικής ανάλυσης και μετα-ποικιλιακής κοινωνιογλωσσολογίας, προσφέροντας εξαιρετικά τεκμηριωμένες αναγνώσεις της δημόσιας γλωσσικής χρήσης. Η μελέτη της Μαριάνθης Μακρή-Τσιλιπάκου για τον λόγο περί γυναικοκτονίας και εκείνη του Κώστα Κανάκη για τα αγγελτήρια θανάτου αναδεικνύουν με πρωτοτυπία τη δύναμη των γλωσσικών επιλογών στη συγκρότηση κοινωνικών κατηγοριοποιήσεων και συλλογικών αναπαραστάσεων.

Συνολικά, η επιστημονική συνεισφορά του τόμου είναι πολλαπλή. Πρώτον, διακρίνεται για την εντυπωσιακή πρωτοτυπία των επιμέρους μελετών, οι οποίες δεν περιορίζονται σε επαναλήψεις γνωστών θεωρητικών σχημάτων, αλλά επιχειρούν να επαναπροσδιορίσουν βασικές έννοιες της ανθρωπογλωσσολογίας μέσα από νέα εμπειρικά δεδομένα και διεπιστημονικές προσεγγίσεις. Δεύτερον, αναδεικνύεται η συμβολή ενός ευρέος φάσματος ερευνητών και ερευνητριών, οι οποίοι συνεχίζουν, επεκτείνουν ή και κριτικά αναστοχάζονται το έργο του Τσιτσιπή, συγκροτώντας ένα ζωντανό επιστημονικό πεδίο με διεθνείς αναφορές και τοπική εστίαση.

Τρίτον, το εύρος των θεμάτων και των οπτικών είναι εντυπωσιακό: από ιστορικοσυγκριτικές αναλύσεις και γλωσσική επαφή έως ψηφιακές πρακτικές, από ζητήματα ταυτότητας και εθνοτικότητας έως έμφυλες και ρατσιστικές αναπαραστάσεις, ο τόμος συγκροτεί ένα πολυεπίπεδο πανόραμα της σύγχρονης γλωσσικής έρευνας. Η θεματική αυτή ποικιλία δεν οδηγεί σε αποσπασματικότητα, αλλά αντιθέτως ενισχύει τον διάλογο μεταξύ διαφορετικών θεωρητικών και μεθοδολογικών παραδόσεων.

Τέλος, η στέρεη βιβλιογραφική τεκμηρίωση των συμβολών, σε συνδυασμό με τη συστηματική σύνδεση με τη διεθνή βιβλιογραφία αλλά και με το έργο του Τσιτσιπή, προσδίδει στον τόμο υψηλό ακαδημαϊκό κύρος. Η επιμέλεια επιτρέπει την πολυφωνία χωρίς να θυσιάζει τη θεωρητική συνοχή, αναγνωρίζοντας ότι οι διαφορετικές ιδεολογικές και επιστημολογικές τοποθετήσεις δεν αποτελούν αδυναμία, αλλά θεμελιώδες στοιχείο της επιστημονικής παραγωγής.

Συνολικά, το έργο αποτελεί μια σημαντική και ώριμη συμβολή στις ανθρωπιστικές και κοινωνικές επιστήμες στην Ελλάδα, προσφέροντας όχι μόνο αποτίμηση ενός κορυφαίου επιστήμονα, αλλά και ένα ζωντανό πεδίο αναστοχασμού για το παρόν και το μέλλον της ανθρωπογλωσσολογίας.

Σύντομο Βιογραφικό Σημείωμα

Η **Μαρία Κουμαριανού** είναι κάτοχος διδακτορικού διπλώματος στη Γαλλική Φιλολογία από το Πανεπιστήμιο Lyon II της Γαλλίας και δευτέρου διδακτορικού διπλώματος στην Ανθρωπολογία του Αστικού Χώρου από το Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο, Τμήμα Αρχιτεκτόνων Μηχανικών. Είναι επίσης κάτοχος πτυχίου Μετάφρασης και μεταπτυχιακών τίτλων στη Γαλλική Λογοτεχνία, Ανθρωπολογία και Θεολογία. Είναι συγγραφέας πολλών βιβλίων και άρθρων σχετικά με τη μετάφραση, την Εθνολογία, την Ιστορία, την Αφρικανική Λογοτεχνία. Συντάκτρια και Κριτής σε πολλά επιστημονικά περιοδικά, έχει διδάξει σε πολλά Πανεπιστήμια της Ελλάδας και του εξωτερικού. Υπηρετεί σε θέση Ειδικού Εκπαιδευτικού Προσωπικού στο Διδασκαλείο Ξένων Γλωσσών του ΕΚΠΑ.